

Psikoloji

SABRİ AKDENİZ

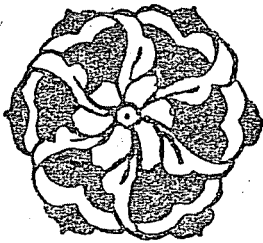
Allah'a inananlarla inanmayanlar arasındaki fark

UHBİLİMCİLERİN yenice bulduğu bir vakıa vardır, K. Kolomb'un yumurtası gibi bir şey: kişi bir takım faraziyeler kurar, sonra da bütün ömrünce, ya da bu faraziyeleri değiştirenceye değin, onlarla birlikte yaşar; yaşamak zorundadır. Faraziyeyi değiştirmek onun yanlış olduğu kanısına varmış olmak demektir. O zaman da askıda kalamayız. Başka varsayımlar (faraziye) arayarak onlara bağlanırsınız. Yaşayışımıza bir biçim vermekte, davranışlarımızı yönetmekte en büyük etken bu inanıp bağlandığımız faraziyelerdir. Kişi yaşayış ve davranışlarını bu faraziyelere uydurabildiği ölçüde mutlu ve kendilerinden memnundurlar; kendi gözlerinde özlerinin değeri de bu uygunluk ölçüsünde yükselir veya alçalır. Meselâ, bir hırsız, hırsızlığın şerefli bir iş olduğuna inanan bir hırsız ustaca hırsızlıklar yaptığı, daha çok çaldığı ölçüde kendi gözünde değeri artacak ve o ölçüde mutlu olacaktır. Hırsızlığın kötü, küçültücü bir şey olduğuna inanan bir hırsız ise her çalmak zorunda kalışta yüreğinde bir ağrı duyacak, kendi kendinin gözünde biraz daha küçülecektir. Burada yapılan iş bir, ancak işi yapan bakımından rûhî sonuçları değişiktir.

Daha iyi açıklığa varabilmek için bir örnek daha vereyim: sabah erken kalkmanın sağlığa zararlı olduğuna inanan bir kişi elinden geldiği kadar geç kalkmağa bakacak, her erkence kalkışta «sağlığım bozuluyor» diye huzuru kaçacak. Erken kalkmanın günah veya ahlâksızlık olduğuna inandığında bu kişinin durumunun ne olacağını düşününüz, bir de bu faraziyeyle bağlı ferdlerden meydana gelen bir toplumu gözünüzün önüne getiriniz.

Bu faraziye kişiyi ve toplumu bir çıkmaza götürmektedir. Gerek ferdin, gerekse ferdlere meydana gelen toplumun yaşayış düzeninin ve davranışlarının başlangıcı, kaynağı olduğuna göre bu varsayımları kurma ve kafalarımıza sokmada pek titiz davranmamız, gerek kendimizi, gerekse toplumumuzu çıkmaza götürecektir. Önceden kaçınmamız gerekir. Özellikle toplumlar inançlarından koparılıp ortada bırakıldı mı her türlü dene-

timden çıkar, ne yöne akacağını hiç kimse kestiremez, bir kez bir yöne akmağa başladı mı önüne geçip durdurmağa imkân yoktur, çok defa da dağılıp giderler.

ŞİMDİ Allah'a inanan kişi bütün ömründe bu inancıyla ve bunun getirdiği sonuçlarla yaşadığı gibi, inananın kişi de bu inanmış, yani Allah yoktur faraziyesi ve getireceği sonuçlarla birlikte yaşar. Ben yukarıda örneğini vermeğe çalıştığım açıdan bu iki kişinin manevî ve ruhî durumlarını ele alıp anlamağa çalışıyorum.

Allah'a inanmayanlara özgür düşünür, hür fikirli derler. Neden hür fikirli olsunlar? Gerçekten mi özgür düşünürdüler, yoksa kendilerine ve onları, sözlerini ciddiyetle tartmadan kabul edenlere mi öyle geliyor?

Önce şunu araştıralım : Yukarıda sözünü ettiğimiz faraziyeler nerden gelip kafalarımıza yerleşiyor? Cevabı oldukça kolaydır. Bir takım toplumumuzun bizi çevreleyen bölümünün havasında dolanıp dururlar ve soğuk alır gibi bunları kaparız. Bir takımını okuduğumuz kitaplardan alırız. Bir takımını da bize öğretilenlere ters yönde hareket ederek — her ne sebeple olursa olsun — buluruz. Allah vardır — Allah yoktur, gibi. Havada dolanan fikirlerin bir çoğu kitaplardan gelme, geri kalanı da kişilerce söylenip, yazılmadan yayılmış olanlardır. Demek ki Allah inancından ayrılıp, Allah yoktur faraziyesine döndüğümüzde, Tanrı yoktur düşüncesini, okuduğumuz bir ya da birkaç kitabın etkisiyle benimsemişsek, bir veya birkaç kitabın yazarına, yok eğer Allah yoktur fikrini havadan, kesinlikle bilmediğimiz şunun bunun dediklerinden kapmışsak o bilinmeyen kişi veya kişilere bağlanmış oluyoruz. Bu demektir ki dindar **dahili** kişi, Allah vardır diyen kişi, Allahı yetki tanıyor. Burada Allah'a inanan ile Tanrı tanımaz kişi arasında önemli bir fark ortaya çıkıyor : biri yetki olarak Allahı, öteki ise kişiyi tanıyor. Kişiyi yetki olarak alana da bir takım kimseler özgür düşünür diyorlar. Oysa, ne kadar büyük olursa olsun, sistemlerini ne kadar geniş ölçüde tutarlarsa tutsunlar, kişiler de sistemleri de sınırlıdır. Öyleyse kişilere ve sistemlerine bağlanmak, hatta birçok yazarların birden fikirlerini benimsemek hür fikirlilik değil, sınırlı, dar düşünüşlülüktür. Çünkü bu sistemlere bağlandığımız anda kendimizi onların çerçeveleri içine sokmuş, esir etmiş oluruz. Meselâ, Sartre'i benimzedik mi artık Varoluşçuluğun, Marks'ı be-

nimsedik mi artık Marksçılığın tutsağıyız; o andan itibaren manevî ve sonuç olarak da davranış hürriyetimizi yitirmiş oluyoruz.

DEMEK ki kişileri yetki tanımak kendi kendini sınırlamak, tutsak etmektir. Dini katılaştırmak da aslında bir sıfatı sonsuzluk olan Allahı sınırlamak, kendi kendini sonsuzda dolaşmak, ilerlemek imkânından yoksun bırakmaktır. Oysa Tanrı ülküsü sonsuzdur.

Bir takım faraziyeler kurar, sonra da bütün ömrümüzce bunlarla birlikte yaşarız demiştik. Tanrının yokluğuna inanmak, kaynağı ya da ortaya atan yetkilisi bilinen veya bilinmeyen bir takım görüşlere veya hiçbir görüşe inanmamak görüşüne bağlanmak, kişi için sonsuz (esaret) tutsaklık günlerinin başlaması demektir. Çünkü artık hürriyeti kullanacak bir yer ve alan kalmamıştır. Tanrıdan kopup ayrılmak önmümüzdeki ışığa sırt çevirmek, elimizdeki pusulayı düşürüp yitirmektir. Tanrıdan uzaklaşan kişi Tanrısızlığın kısır ve çok dar çerçeveli özgürlük sınırları içinde gittikçe daha çok sıkışıp, daha eli kolu bağlı esir olacak ve yaşayış, yaşamağa değer hayat üstüne çeşitli günlük, sakkat, bir takım sapık inanç ve değer yargılarına kapılarak, rahmetli (1) O. Veli'nin «Rakı şişesinde balık olmağa özenmesi gibi, elde edebildikleri Allahsızlık hürriyetini kötüye de kullanabilirler. Doğrusu, bu gibiler Tanrı ülküsünün yerine biraz olsun geçebilecek ve kendilerine dayanak olabilecek değerde başka bir ülkü bulamazlarsa (Bu yeteneği — kabiliyeti — taşıyanlar da yüzbinlerde bir çıkar), sıkıştıkları dar çıkmaz içinde kısa bir sürede manevî esirliğin, ruh esirliğinin bunalmına sürüklenir ve bedence ölmeden manen ölürlür. Çünkü bu duruma düşen kişinin kendi özünü gerçekleştirmesi artık bitmiş demektir. Yani, Tanrı tanımazlığı ülkü edinen kişi O'na imanını yitirdi mi ülküsünü gerçekleştirmiş, gâyesine ermiş, varacağı son noktaya varmıştır. Bu bir sondur ve bu kişinin manevî gerçekleşmesi artık sona ermiş, bitmiş demektir. Manevî gerçekleşmesi bitmiş kişi demek ise manen ölü kişi demektir. Buna karşılık Allaha inanma bir son değil bir başlangıçtır. Bu başlangıcın ardından gelen gerçekleşme, ereğe doğru yükseliş sonsuzdur. Bununla birlikte özgürlüğümüz de sonsuz demektir. Bu yolda harcaacağımız çaba bizi her gün biraz daha yüceltecek, yüceldikçe de yücelmenin zevkine daha çok varacağız ve bu

oluşum, bu eriş ölünceye kadar kendimizi Tanrının iyilik ve güzelliklerine verme ve adamamız ölçüsünde bir hızla devam edecek ama hiçbir zaman sona ermiyecektir. Çünkü Tanrı sonsuzluğun, kusursuz güzelliğin, kusursuz iyiliklerin, sonsuz bilginin kaynağıdır. O'nun dışında kalan her şey, isterse en büyük yazarlar veya sanatçılarca yaratılmış olsun, sınırlıdır ve bu niteliklerinden ötürü de sınırlayıcı, bağlayıcı, esir edicidirler. Gene bundan ötürü de sınırlayıcı, bağlayıcı, esir edicidirler. Gene bundan ötürüdür ki, Tanrıya yönelmeden kişinin gerçek manevî özgürlüğe kavuşması mümkün değildir.

ANCAK bu özgürlüğün de bir sınırlılığı vardır. Tanrıya yönelen özgürlük yalnız iyilik, kendi kendini sürekli arıtma, yüceltme, bilgi yolunda özgürlüktür; bunda başkalarına veya kendine kötülük yapma, zarar verme, başkalarını veya kendini küçültüp aşağılatma hürriyeti yoktur. Bu türlü hürriyetler Tanrıya yönelen kişinin özgürlük alanı dışında bırakılmıştır Bununla birlikte, sözünü ettiğimiz ilâhi özgürlük içinde, kişinin kendi varlığında gizli bulunan iyilik, güzellik ve bilgiyi arama tohumlarını yeşertip geliştirmesi oluşumu sonsuzdur. Bundan da sonsuza yönelenin özgürlüğünün sonsuz olacağını, gittikçe daralıp küçülmek şöyle dursun genişleyip büyüyeceğini görmek güç değildir. **Bazılarının sandığı gibi Tanrıya inanmak müsbet ilimlerden kaçmak anlamına gelmez, kaçmayı gerektirmez de. Tersine bu alanda her yeni buluş önümüzde, yolumuzu aydınlatan Allah ışığını daha da güçlendirmekte, öte yandan O'na olan ihtiyacımızı da artırmaktadır.**

(1) Ölüyü rahmetle anmak Hz. Peygamberin tavsiyesidir. Biz bu tavsiyeye uyduk. O velinin rahmete vesile olacak bir hayat yaşadığı ya da yaşadığının takdiri Allah'a aittir.